ePublishing

Makedonika

Vol 9 (1969)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ - Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - Φ. ΠΕΤΣΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ
1969

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ,
1969

Εμμ. Ι. Μικρογιαννάκη, Αι μεταξύ Αλεξάνδρου Γ' και Δαρείου Γ' διπλωματικοί επαφαί

Βασίλειος Λαούρδας

doi: 10.12681/makedonika.1067

Copyright © 2015, Βασίλειος Λαούρδας

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Λαούρδας Β. (1969). Εμμ. Ι. Μικρογιαννάκη, Αι μεταξύ Αλεξάνδρου Γ’ και Δαρείου Γ’ διπλωματικοί επαφαί. *Makedonika*, *9*, 375–377. https://doi.org/10.12681/makedonika.1067

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 16/01/2026 04:53:12

θεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀποφύγῃ σύγχυσιν μεταξὺ τῆς γλώσσης τοῦ Πλουτάρχου καὶ τῆς γλώσσης τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀποκαθιστᾶ τὸ κείμενον εἰς περιπτώσεις ὅπου ἡ παράδοσίς του καθιστᾶ ἀπαραίτητον τὴν ἐπέμβασιν τοῦ φιλολόγου. Ἐξ ἄλλου ἰδιαιτέρως δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Hamilton πλήρης γνῶσις τῆς βιβλιογραφίας περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Χρόνος καὶ κόπος πολὺς ἐχρειάσθη διὰ νὰ συγκεντρωθῇ τὸ τεράστιον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ μὲ παραδειγματικὴν εὐσυνειδησίαν ὁ συγγραφεύς.

Ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων, τὰ ὁποῖα τίθενται ὑπὸ τοῦ β ί ο υ καὶ συζητοῦνται ὑπὸ τοῦ κ. Hamilton, ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω τὰ ἀκόλουθα, τὰ ὁποῖα νομίζω ὅτι εἶναι τὰ πλέον ἀξιόλογα: 1. Ἡ γέννησις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἥτις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ὡς γενομένη τὸν Ἰούλιον τοῦ 356, εἶναι ὀρθοτέρα τῆς τοῦ Ἀριστοβούλου, ὅστις ἀναφέρει τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους. 2. Ἡ ὀνομασία «Βουκεφάλας» τοῦ ἵππου τοῦ Ἀλεξάνδρου προέργεται ἀπὸ σφραγίδα ἐπὶ τοῦ ἵππου παριστάνουσαν κεφαλὴν βοός. 3. Ἡ πρόσκλησις τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου ὠφείλετο εἰς πολιτικοὺς κυρίως λόγους, ἤτοι εἰς τὴν συμμαχίαν τὴν ὁποίαν ουνῆψεν ὁ Φίλιππος μὲ τὸν συγγενῆ τοῦ Ἀριστοτέλους Ἑρμείαν τὸν Ἀταρνέα. 4. Ἐπὶ τοῦ σημαντικοῦ θέματος τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἔργων Π ε ρ ὶ β α ο ι λ ε ί α ς καὶ Ὑ π ὲ ρ ἀ π ο ί κ ω ν καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ κ. Hamilton περιορίζεται νὰ θέσῃ τὸ πρόβλημα καὶ νὰ παρουοιάσῃ τὰς ἐπ' αὐτοῦ διαφόρους ἄκρως ἀποκλινούσας μεταξύ των ἀπόψεις. 5. Ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν χρησμὸς περὶ Ἀλεξάνδρου εἶναι μεταγενεστέρα ἐπινόησις. 6. Οἱ ὅροι ἑ τ α ῖ ρ ο ι καὶ φ ί λ ο ι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἄνευ διακρίσεως τῆς σημασίας ἑκάστου. 7. Ἀσφαλῶς ἀνακριβὴς εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀναχωρῶν διὰ τὴν Ἀσίαν διένειμεν ὅλην τὴν ἐν Μακεδονίᾳ κτηματικὴν περιουσίαν του. 8. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Γορδίου δεσμοῦ ὁ κ. Hamilton ἀκολουθεῖ τὸν Pearson, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῶν διαφορετικῶν παραδόσεων περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν διαφορετικῶν ἑρμηνειῶν ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τίποτε τὸ θετικὸν δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ. 9. Ἡ χήρα τοῦ Μέμνονος, θυγάτηρ τοῦ Ἀρταβάζου, δὲν ὠνομάζετο Βαρσίνη. Ἡ Βαρσίνη, ἡ ὁποία ἠχμαλωτίσθη εἰς Δαμασκόν, ἦτο ἡ μεγαλυτέρα κόρη τοῦ Δαρείου, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἐνυμφεύθη εἰς Σοῦσα. 10. Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰς 14 Νοεμβρίου 332. 11. Ὀρθῶς ὁ Tarn ἐχαρακτήρισε ὡς ἄκρως συγκεχυμένην τὴν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου περιγραφὴν τῆς μάχης εἰς τὰ Γαυγάμηλα. 12. Ὁ ἐμπρησμὸς τῆς Περσεπόλεως ὀρθῶς χρονολογεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Κουρτίου κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαΐου. 13. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς π ρ ο σ κ υ ν ή σ ε ω ς, περὶ τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου εἶναι ἀσαφές, ὁ κ. Hamilton ἀκολουθεῖ κυρίως τὸν Balsdon, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι αὕτη ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου λόγῳ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀποφευχθῇ διάκριοις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. 13. Δύο καὶ ὄχι τρεῖς πρέπει νὰ εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Δαρείου σταλεῖσαι πρεσβεῖαι εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἀνέφερα κατ' ἐκλογὴν τὰ ὡς ἄνω σημεῖα κυρίως, διὰ νὰ ἐξάρω τὴν καθαρὴν κρίσιν τοῦ κ. Hamilton καὶ τὴν ἀποκαλυπτομένην εἰς αὐτὰ προσπάθειάν του νὰ ἀποφύγῃ ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐπὶ τῇ βάσει ὑποθέσεων. Ἐν τῷ συνόλῳ της ἡ ἐργασία του ἀποτελεῖ πολύτιμον βοήθημα διὰ τὴν μελέτην καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πλουτάρχου καὶ τῶν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνδεομένων προβλημάτων.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Ἐ μ μ. Ι. Μ ι κ ρ ο γ ι α ν ν ά κ η, Αἱ μεταξὺ Ἀλεξάνδρου Γ' καὶ Δαρείου Γ' διπλωματικαὶ ἐπαφαί, Ἀθῆναι 1969, σελ. 119.

Τὸ πρόβλημα τῆς διπλωματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Δαρείου ἔχει ἀπασχολήσει πολλοὺς ἱστορικοὺς μέχρι τοῦδε, λόγῳ τῆς ἀσαφείας τῶν εἰς αὐτὴν ἀναφερομένων πηγῶν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχει αὕτη. Ὁ κ. Μικρογιαννάκης εἶχεν τὴν ὡραίαν ἔμπνευσιν νὰ ἀσχοληθῇ συστηματικῶς μὲ τὸ πρόβλημα αὐτὸ καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅλας τὰς πηγὰς καὶ ὁλόκληρον τὴν περὶ αὐτῶν βιβλιογραφίαν, νὰ τὸ ἐξετάσῃ ἐκ νέου. Ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν, εἶναι ὑποδειγματική: εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας του παραθέτει εἰς πίνακας, χωρισμένους εἰς πέντε στήλας τὰς ὑπὸ τῶν πηγῶν παραδιδομένας πληροφορίας, ἤτοι τὰ σχετικὰ χωρία ἐκ τοῦ Ἀρριανοῦ, τοῦ Διοδώρου, τοῦ Κουρτίου Ρούφου, τοῦ Ἰουστίνου καὶ τοῦ Πλουτάρχου. Τὴν ἀσάφειαν τῶν πηγῶν παρουσιάζουν ἐναργῶς οἱ πίνακες τοῦ κ. Μικρογιαννάκη: τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ἀναφέρουν οἱ Ἀρριανός, Διόδωρος, Κούρτιος Ροῦφος καὶ Ἰουστῖνος. Τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπάντησιν εἰς τὸν Δαρεῖον, οἱ Ἀρριανός, Κούρτιος Ροῦφος καὶ Ἰουστῖνος. Τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου οἱ τέσσαρες πρῶτοι συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρουν ἐπίσης καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν, ἤτοι τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ἀναφέρουν οἱ ἄλλοι, πλὴν τοῦ Ἀρριανοῦ, οἱ ἴδιοι ἐπίσης, ἐξαιρέσει τοῦ Ἀρριανοῦ, ἀναφέρουν καὶ τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, ἤτοι τὴν τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὕτως, ἐνῶ οἱ Κούρτιος Ροῦφος καὶ Ἰουστῖνος ἀναφέρονται εἰς ἀνὰ τρεῖς ἐπιστολὰς καὶ ὁ Διόδωρος ὁμοίως εἰς τρεῖς, παραλείπων ὅμως τὴν πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Ἀρριανὸς ἀγνοεῖ τὴν τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ Πλούταρχος τὰς δύο πρώτας ἀμφοτέρων. Τίθεται λοιπὸν πρόβλημα ἀσυμφωνίας τῶν πηγῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ μόνον διὰ τῆς συσχετίσεως τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, οὐσιαστικῶς δηλαδὴ τῶν διπλωματικῶν ἐπικοινωνιῶν δι' ἀντιπροσώπων, πρὸς τὰ συνδεόμενα μὲ αὐτὰς ἱστορικὰ γεγονότα. Πρόβλημα ἐπίσης ἀποτελεῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἤτοι τῶν δι' αὐτῶν ὑποβαλλομένων προτάσεων τοῦ Δαρείου καὶ τῶν πρὸς τὰς προτάσεις αὐτὰς ἀπαντήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μικρογιαννάκη ἐξεταζόμενον θέμα εἶναι: 1. Πόσαι πρεσβεῖαι ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Δαρείου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, 2. πότε ἐγένετο ἡ ἀποστολὴ ἑκάστης ἐξ αὐτῶν, 3. τί ἐζήτει δι' ἑκάστης ἐξ αὐτῶν ὁ Δαρεῖος καὶ 4. ποῖαι ἦσαν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ ὁ κ. Μικρογιαννάκης τὰ συζητεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας του, τὸ ὁποῖον ὑποδιαιρεῖ εἰς τρία τμήματα: Ι. Διάλογος περὶ δικαίου ἢ ἀδίκου τῆς ἐκστρατείας (1. Μομφαὶ Δαρείου, 2. Τὸ κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον δίκαιον τῆς ἐκστρατείας), ΙΙ. Διάλογος περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ συνυπάρξεως (1. Συγκεκριμέναι προτάσεις τοῦ Δαρείου πρὸς σύναψιν φιλίας καὶ συμμαχίας, 2. Ἀπόρριψις τῶν περσικῶν προτάσεων ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου) καὶ ΙΙΙ. Μέγας καὶ ὕποχος βασιλεὺς (1. Βελτιωμέναι προτάσεις τοῦ Δαρείου, 2. Ἀπόρριψις τῶν προτάσεων Διαμάχη περὶ τῆς τῶν ὅλων μοναρχίας: α. Ἡ γνωμάτευσις τοῦ Παρμενίωνος, β. ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀλεξάνδρου). Τὸ ἐκ τῆς ἐρεύνης αὐτῆς συμπέρασμα τοῦ κ. Μικρογιαννάκη εἶναι ὅτι ὁ διὰ πρέσβεων καὶ ἐπιστολῶν διάλογος μεταξὺ Δαρείου καὶ Ἀλεξάνδρου εἶχε τρία στάδια, ὑποστηρίζει δὲ τοῦτο ἐκ λόγων κυρίως οὐσιαστικῶν — ἐπὶ πλέον δηλαδὴ τῆς ἐνισχυούσης τὴν ἄποψιν αὐτὴν μαρτυρίας τῶν Κουρτίου Ρούφου καὶ Ἰουστίνου — ἤτοι ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, ἤδη κατὰ τὴν δευτέραν πρεσβείαν νὰ ἐπρότεινεν ὁ Δαρεῖος τὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον παραχώρησιν «τῆς ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου χώρας».

Συζήτησις ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω πορίσματος τοῦ κ. Μικρογιαννάκη προϋποθέτει ἐκ νέου ἔρευναν ὁλοκλήρου τοῦ ζητήματος. Ἄλλωστε, ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, σημασίαν δὲν ἔχει τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν πρεσβειῶν, ὅσον αἱ δι' αὐτῶν προβληθεῖσαι προτάσεις τοῦ Δαρείου καὶ αἱ ἐπὶ τῶν προτάσεων αὐτῶν ἀπαντήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἀνάλυσις καὶ τῶν προτάσεων καὶ τῶν ἀπαντήσεων (ἢ μᾶλλον τῆς ἀπαντήσεως, διότι ὁ Ἀλέξανδρος

διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν αὐτὴν θέσιν) ὑπὸ τοῦ κ. Μικρογιαννάκη γίνεται κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, μὲ πλήρη κατανόησιν τῶν πηγῶν καὶ μὲ εὐρυτάτην γνῶσιν τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Εἰς ἐπὶ μέρους ζητήματα εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν διαφωνίαι, ἐρωτηματικὰ ἢ συμπληρώσεις. Τὸ πρόβλημα π.χ. τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν οἱ ἀναφέροντες τὰς ἐπιστολὰς συγγραφεῖς θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ τεθῆ ἐκ νέου, ὅπως ἐπίσης γενικώτερον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος τοῦ κειμένου τῶν ἀποδιδομένων εἰς ἀμφοτέρους ἐπιστολῶν. Ἐξ ἄλλου ἐπὶ πλέον τῆς παραπομπῆς εἰς Φίλιππον 16 τοῦ Ἰσοκράτους, καλὸν θὰ ἦτο νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ χωρία 4 καὶ 5 (ἀπὸ Κνίδου μέχρι Σινώπης καὶ ἀπὸ Κιλικίας μέχρι Σινώπης). Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ὑπάρχει ἐπιστημονικὴ ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ προσθέση, νὰ ἀφαιρέση ἢ μὲ τὴν ὁποίαν νὰ διαφωνήση. Ὁ κ. Μικρογιαννάκης καὶ τὰς πηγὰς γνωρίζει νὰ χρησιμοποιῆ καὶ τὴν περὶ αὐτῶν βιβλιογραφίαν νὰ συμβουλεύεται, καὶ μὲ εὐθυκρισίαν νὰ συζητῆ τὰ ἑκάστοτε τιθέμενα ζητήματα. Ἐν τῷ συνόλῳ της ἡ ἐργασία του — καὶ μάλιστα ἐπὶ τόσον πολυπλόκου θέματος — εἶναι ὑποδειγματικὴ καὶ ἀποτελεῖ σαφὲς δεῖγμα τῶν λαμπρῶν ἱκανοτήτων του.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Παναγιώτου Κ. Γυιόκα. Ἡ συμμαχία τοῦ Φιλίππου Ε' μετὰ τοῦ Ἀννίβα κατὰ τῆς Ρώμης (διάλεξις), Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 61.

Πρόκειται περὶ ὁμιλίας, γενομένης τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1969 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ δημοσιευθείσης ἀργότερον μετὰ πολλῶν ὑποσημειώσεων εἰς τὰ Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀρ. 28).

Εἶναι ἀξιέπαινος ἡ προοπάθεια τοῦ κ. Γυιόκα νὰ καταστήσῃ γνωστὰ φλέγοντα θέματα τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας εἰς εὐρύτερον κοινόν, περισσότερον δὲ ἐπαινετή, διότι διὰ τῆς διαλέξεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ἐξάρῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν Μακεδόνων καὶ τοῦ βασιλέως των Φιλίππου Ε' ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπειλουμένης τότε ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

Ἡ ὁμιλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη: Εἰς τὸ α) γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀτελευτήτων πολέμων τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν μεταξὺ των ἀπὸ τοῦ 224 π.Χ. μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Ναυπάκτου (217) καὶ τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τοῦ Φιλίππου Ε' καὶ ἐν μέρει τοῦ προκατόχου του Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος ὑπὲρ εἰρηνεύσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ συνενώσεως αὐτῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Μακεδόνων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκ Δυσμῶν κινδύνου. β) Ὁ Φίλιππος διαπνεόμενος ὑπὸ τῆς πανελληνίου ἰδέας καὶ ἔχων συμφώνους καὶ τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐπιτυγχάνει ἐν τέλει τὴν οὐγκλησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Ναυπάκτου, ἀποτυγχάνει ὅμως νὰ ἀποβιβάσῃ δυνάμεις εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀγωνιζομένου κατὰ τῶν Ρωμαίων Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀννίβα. Εἰς τὸ γ) μέρος ὁ σ. πραγματεύεται περὶ τῆς συμμαχίας Φιλίππου - Ἀννίβα (215π.Χ.), συναφθείσης μετὰ τὴν νίκην τῶν Καρχηδονίων εἰς τὰς Κάννας, καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων ταύτην γεγονότων καὶ τέλος εἰς τὸ δ) ὑπεραμύνεται τῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου Ε' κατὰ τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τοῦτον ὑπαίτιον τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ρωμαίους, διότι οὗτος δῆθεν διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ἐπροκάλεσε τὴν Ρώμην, ὥστε νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα.

Ἡ θέσις αὕτη τοῦ σ. εἶναι ὀρθὴ καὶ δικαιολογεῖται ἀπολύτως ἡ δριμεῖα πολεμική, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων, τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν εἰσήκουσε τὰς συστάσεις τοῦ συνετοῦ Ἀράτου, ἀλλὰ παρεσύρθη ὑπὸ κακῶν συμβούλων καὶ τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς του, διὰ νὰ ἐμπλακῇ εἰς ἄκαιρον καὶ ὀλέθριον πόλεμον μὲ τὴν